
**IMPLEMENTATION OF “RESPONSIBILITY TO PROTECT” NORM AS A
JUSTIFICATION FOR MILITARY INTERVENTIONS**

Mitar Kovač, Ph.D

Republic of Serbia, mitar.kovac21@gmail.com

Brankica Potkonjak-Lukić, Ph.D

Republic of Serbia, brankicaPL61@gmail.com

Nenad Kovačević

Republic of Serbia, inz.84kula@gmail.com

Abstract: The issue of undertaking military intervention to protect the population in sovereign states in cases when it is estimated that there is a significant violation of human rights, represents, from legal, ethical, operational and political aspects, one of the most controversial and complex dilemmas in contemporary international relations. During more than a decade, significant violations of international humanitarian law by governments of certain states or non-state actors caused in many cases the need to protect population on the territories of sovereign states from genocide, war crimes, ethnical cleansing and crime against humanity. It is undisputed that responsibility for the protection of human rights on the territories of sovereign states belongs to the governments of these states, and this is additionally emphasized by introducing the R2P norm. However, for the UN, regarding the R2P norm as it is today, a central aspect of their work is a question whether military interventions represent a solution for the whole series of problems, ranging from state development to conflict prevention? It is necessary to make continuous international efforts towards the implementation of efficient monitoring over practicing the so called good governance, as well as to give support, unconditionally and solidary, to governments of the states that are in the process of transition, through realization of measures for reducing social, political and economic problems as well as through providing them with institutional, administrative and technical assistance. In the same time, a key role for coordination of cooperation between states and international financial institutions, regional organisations and associations for the purpose of preventing identified deficiencies in governing, as well as in post-conflict reconstruction, undoubtedly belongs to the United Nations. At the moment, it seems that, for this, there is no sufficiently expressed political will and political understanding.

Keywords: state, norms, responsibility to protect, R2P, military intervention.

**ПРИМЕНА НОРМЕ „ОДГОВОРНОСТ ЗА ЗАШТИТУ”
КАО ПОВОД ЗА ВОЈНЕ ИНТЕРВЕНЦИЈЕ**

проф. др Митар Ковач

Република Србија, mitar.kovac21@gmail.com

др Бранкица Поткоњак-Лукић

Република Србија, brankicaPL61@gmail.com

Ненад Ковачевић

Република Србија, inz.84kula@gmail.com

Апстракт: Питање предузимања војне интервенције ради заштите становништва у сувереним државама у случајевима када се процени да постоје битне повреде људских права, представља, са правног, моралног, оперативног и политичког аспеката, једну од најконтравезнијих и најкомплекснијих дилема у савременим међународним односима. Током нешто више од једне деценије, груба кршења међународног хуманитарног права од стране самих влада одређених држава или недржавних актера, условила су потребу да се у многим случајевима заштити становништво на територијама суверених држава од геноцида, ратног злочина, етничког чишћења и злочина против човечности. Неспорно је да одговорност за заштиту људских права на територијама суверених држава припада владама тих држава, што се увођењем норме R2P додатно наглашава, међутим, за УН, и за норму R2P каква данас постоји, централни аспект рада јесте питање: Да ли су војне интервенције решење читавог низа проблема, почев од развоја држава до превенције сукоба?

Потребно је чинити низ континуираних међународних напора за спровођење ефикасног надзора над праксом тзв. доброг управљања, као и пружати безрезервну и солидарну подршку, кроз мере за смањење социјалних, политичких и економских проблема и институционалну, административну и техничку помоћ владама држава у транзицији. При томе, кључна улога за координацију сарадње држава са међународним финансијским институцијама, регионалним организацијама и асоцијацијама у функцији превенције уочених недостатака у управљању, као и постконфликтној реконструкцији, свакако припада Уједињеним нацијама. За то, изгледа, у овом моменту не постоји у довољној мери исказана политичка воља, па и политичко разумевање.

Кључне речи: држава, норме, одговорност за заштиту, R2P, војна интервенција

1. УВОД

Последњих деценија, селективна примена међународног права, као и релативизација правде и суверенитета сагласно интересима најмоћнијих и најутицајних држава света, све чешће и све очигледније се испољава у међународним односима. У таквим околностима, довољно је разлога да се аргументовано може поставити питање до које мере државе, као кључни субјекти међународних односа, могу имати поверење у кључне међународне организације и институције основане након Другог светског рата управо стога да својим деловањем спрече нелегалну употребу силе против међународно признатих држава и очувају и осигурају мир и безбедност у функцији развоја и просперитета држава и народа. То питање поверења тиче се свих, а пре свега малих и земаља у развоју, дакле оних земаља које су, првенствено у војном погледу, недовољно снажне и способне да се супротставе унилатералном војном интервенционизму појединих моћних држава и војних савеза. У том контексту, један од највећих изазова по безбедност држава и даље представља кршење начела Повеље Уједињених нација и општеприхваћених норми међународног права, а посебно мешање у унутрашње ствари суверених држава. Без обзира на проблеме са којима се суочава Организација УН и евидентну потребу њеног реформисања, значај и улога ове међународне организације, посебно када је реч о миру и безбедности у свету, остаће неспорни.

Истина је да свет никада, током читаве своје историје, није био сасвим безбедно место, али је такође неспорно да је човечанство, у одређеном тренутку, поучено последицама великих ратова, успело да успостави такав међународни систем у којем су, углавном, поштована међународним правом дефинисана „правила игре“. Међутим, сагледавајући актуелно стање у свету, тешко би се могло оспорити да процеси који се већ извесно време догађају у међународним односима, посебно од окончања Хладног рата наопамо, а тичу се безбедности, добијају ретроградни смер, те да све више и све реалније одражавају речи грчког историчара Тукидида: „... право, како стари на свету стоје, питање је које се поставља само међу једнакима по сили, да јаки раде оно што могу, а слаби трпе оно што морају“ [1]. У том смислу, оно што мале и слабе земље „морају да трпе“ су, између осталог, и последице хуманитарних војних интервенција, које су, готово по правилу инициране неким другим интересом, а не хуманитарним, или пак читавим сплетом најразличитијих, превасходно геостратешких и економских интереса оних који их предузимају. Наводно „хуманитарни“ карактер тих војних интервенција најчешће се користи само „параван“, као етички прихватљиво оправдање, да би, на тај начин, тобоже штитећи људска права, интервенције добиле легитимитет у очима међународне заједнице и целокупне јавности.

Семантички посматрано, наведена синтагма на први поглед има позитиван призвук, посебно уколико се из ње екстрахује термин „војна“, што није редак случај у анализама и студијама о тој теми. Ипак, чак и када није тако, имајући у виду да савремене војске извршавају и мисије које подразумевају подршку и помоћ цивилним властима, при чему не примењују оружану силу, израз „хуманитарна војна интервенција“ и даље не одаје утисак да је заправо по среди извођење напада употребом супериорне војне силе.

Такође, термин „интервенција“ сам по себи не носи негативну конотацију и употребљен самостално не искључује могућност да је у питању легална активност. У наведеном контексту, уколико му се дода одређење „хуманитарна“, стиче се утисак да је у питању реализација активности која има за циљ да пружи помоћ, у доброј намери и сагласно начелима међународне солидарности и сарадње, одређеној држави како би она спречила или, уколико она ескалира, превазишла кризу са којом се суочава, и на тај начин повратила унутрашњу стабилност. Сведоци смо, међутим, да то није случај у реалним ситуацијама, односно да наведени појам подразумева далеко другачији садржај. Приликом НАТО агресије на СР Југославију, извршене 1999. године без одобрења Савета безбедности УН, за садржај који имплицира хуманитарна војна интервенција употребљена је формулација „хуманитарни рат“.

Универзално прихваћена дефиниција појма „хуманитарна интервенција“ не постоји, али се она, на основу анализе постојећих сазнања из литературе, може дефинисати као: активност коју предузима једна или више држава (или међународна организација), а која укључује распоређивање војних снага и примену силе на територији која није под јурисдикцијом те/тих држава (међународне организације) у функцији спречавања или окончања патње страних држављана изазване људским фактором. [2] [3] [4]

Оно што, када је реч о хуманитарним војним интервенцијама, представља кључни проблем, будући да, са правног аспекта, оне представљају неприхватљиво угрожавање суверенитета одређене државе, јесте да такве интервенције, у оквирима постојећег међународног права, нипошто не могу бити сматране легалним. Упркос томе, а захваљујући превасходно чињеници да се међународно право показало недовољно ефикасним да спречи, пре свега, геноцид, али и друге сличне облике насиља, хуманитарне војне интервенције су, посебно од деведесетих година прошлог века, у условима које иначе карактерише значајно повећан број војних интервенција у свету у поређењу са периодом од пет деценија пре тога, редовно предузимане непринципијелно и селективно. У појединим случајевима реакција шире међународне заједнице, пре свега УН, је изостала, као нпр. у случају масовног геноцида 1994. године у Руанди, и поред тога што су припадници „плавих шлемова“ већ били распоређени на територији те државе. Најновији пример који указује да међународне организације и институције и даље нису ефикасне у спречавању масовних злочина те врсте и хуманитарних криза огромних размера представља сукоб у Сирији.

Стога је, упркос постојању Конвенције о спречавању и кажњавању злочина геноцида (*The Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide - Genocide Convention*) коју је усвојила Генерална скупштина Уједињених нација 9. децембра 1948. године, због масовних и систематских кршења међународног хуманитарног права у виду геноцида, ратног злочина, етничког чишћења и злочина против човечности почињених на територијама суверених држава и то од стране самих њихових влада или недржавних актера, питање оправданости, сврсисходности и легалности предузимања војних интервенција ради заштите становништва, актуелизовано, посебно захваљујући бројним дилемама које изазвала интервенција НАТО савеза против СР Југославије 1999. године, лицемерно названа „Милосрдни анђео“, која је за последицу имала велики број цивилних жртава, значајну деструкцију инфраструктуре и других материјалних добара, као и дугорочан штетан утицај на животну средину и здравље становништва због употребе убојних средстава са осиромашеним уранијумом.

Поновну актуелизацију наведеног питања у политичкој, стручној и широј јавности покренуло је „решавање“ кризе у Либији унилатералним војним интервенисањем, нажалост без задовољавајућег епилога, бар када је реч о безбедности становништва, политичкој ситуацији и стабилизацији укупних прилика у тој земљи. У актуелном тренутку, на неколико кризних жаришта у свету, а пре свега у Сирији, где је хуманитарна ситуација изузетно тешка и комплексна и чије је цивилно становништво изложено дуготрајним масовним бруталним злочинима и незапамћеном страдању, и даље се манифестује неефикасност и немоћ, пре свега, Уједињених нација, да, као највиши ауторитет одговоран за мир и безбедност у свету, становништву те земље обезбеди неопходну заштиту и помоћ.

2. НАСТАНАК И РАЗВОЈ НОРМЕ „ОДГОВОРНОСТ ЗА ЗАШТИТУ“ У КОНТЕКСТУ ЛЕГАЛНОСТИ И ЛЕГИТИМИТЕТА ХУМАНИТАРНЕ ВОЈНЕ ИНТЕРВЕНЦИЈЕ

Заштита људских права војним интервенисањем – употребом војне силе из много разлога је контраверзна, будући да захтева да се на одређени начин помири оно што се, са аспекта међународног права не може помирити – начело неинтервенисања, забране употребе силе и начело државног суверенитета, с једне, и потребу да се спречи масовни злочини и кршење људских права, с друге стране. Будући да сви наведени елементи чине фундаменталне вредности на којима је утемељено међународно право, таква врста интервенције већ дуже време представља повод за бројне расправе и спорења у стручној међународној јавности, како у случајевима када до ње дође, тако и онда када она изостане.

У савременом свету људској безбедности, заштити људских права, а посебно поштовању међународног хуманитарног права, придаје се огроман значај. То питање налази се веома високо на листи универзално прихваћених вредности и безбедносних приоритета свих држава и организација, те стога не чуди што многи аутори сматрају да је оно значајније од свих других поменутих вредности и начела. Наравно, постоје и они који не деле такво становиште и заступају супротне ставове, сматрајући недопустивим ограничавање домета суверенитета државе на уштрб других вредности, па макар то била и људска права.

С обзиром на то да је питање предузимања хуманитарних војних интервенција ради заштите људских права на територијама суверених држава представљало и још увек представља велики изазов за међународну заједницу која, суочена у претходном периоду са конкретним ситуацијама у појединим државама, није имала адекватан одговор који би понудила у виду оптималног модела за њихово решавање, то је и разлог што су такве интервенције у појединим случајевима практиковане без консензуса о њиховом предузимању и без одобрења Савета безбедности УН, имплицирајући потребу, о чему је расправљано на многим форумима, па и у оквиру самих УН, за изналагањем одговарајућих институционалних модалитета како би се таква питања убудуће на системски начин решавала на међународном нивоу.

Прецизније, било је неопходно дефинисати и усагласити на нивоу међународне заједнице јасна и прецизна правила и ефикасне процедуре које би се спроводиле у случајевима грубог кршења људских права становништва од стране самих влада или невладиних субјеката у тим државама, а исто тако и валидне и поуздане критеријуме на основу којих би било могуће аргументовано одређивање за опције: да ли интервенисати или не, који услови треба да буду задовољени да би се отпочела интервенција и на који начин је реализовати.

У том контексту, било је потребно обезбедити легитимитет за војно интервенисање у случајевима када се то сматра неопходним, односно када се сви остали примењени приступи покажу недовољним или неодговарајућим, да се осигура да се војна интервенција спроводи искључиво у складу са својом сврхом, да је ефикасна и да се, при томе, води рачуна о људским жртвама и институционалној штети и, да се, уколико је могуће, елиминишу узроци сукоба и повећају шансе да се обезбеди трајан и одржив мир. У околностима евидентно ослабљеног ауторитета и утицаја Уједињених нација, као и, у вези с тим, неспорне потребе спровођења реформе ове међународне организације у складу са актуелним променама у свету, учињен је покушај да се нађе компромисно решење. Првобитна идеја је била да активности у оквиру интервенције буду, у првом реду, фокусиране на превенцију, за коју би објективно и свеобухватно предвиђање вероватних ситуација и околности које могу да доведу до таквих врста злочина представљале добру основу.

Иницијалне напоре у том правцу, који су били од пресудног значаја за успостављање једне нове норме у међународним односима, уложила је влада Канаде. У складу са иницијативом, али и упозорењем тадашњег генералног секретара УН да Уједињене нације, уколико не буду ефикасно реаговале на катастрофе какве су се догодиле у Руанди и Сребреници, ризикују да дискредитују саме себе, као и сагласно његовом позиву упућеном државама чланицама да постигну договор о оквиру за деловање у таквим ситуацијама, Канада је, на тзв. Миленијумском заседању Генералне скупштине УН, одржаном септембра 2000. године, објавила оснивање Међународне комисије за интервенцију и државни суверенитет (*The International Commission on Intervention and State Sovereignty - ICISS*). Ова Комисија основана је са циљем да се бави разматрањем тог питања, како би се подстакло постизање глобалног политичког консензуса за спречавање и одговор на будуће инциденте масовног убијања и етничког чишћења становништва.

Наредне, 2001. године, група независних међународних експерата за људска права ангажована у оквиру Међународне комисије за интервенцију и државни суверенитет, детаљно је размотрила приступ, који је касније добио статус норме, а назван је „одговорност за заштиту“ (*Responsibility to Protect – R2P*). Као што је то било очекивано, Комисија је, током свог рада, била суочена са значајним изазовима који су се односили на решавање суштинског питања односа између државне суверености и неопходности да се интервенише у ситуацијама када су угрожене фундаменталне норме међународног хуманитарног права. Прецизније, кључно питање сводило се на налажења адекватног решења за то како да се међународној заједници обезбеди легитимитет да интервенише у случајевима масовних кршења хуманитарних норми, а да се, истовремено, не доведе у питање поштовања суверених права националних држава.

Окончавши свој рад, децембра 2001. године Комисија је објавила свој извештај [6] који је, у виду веома обухватне анализе, понудио налазе који су представљали могуће одговоре на један од све захтевнијих изазова у међународним односима – право на предузимање хуманитарне војне интервенције. Спроведено истраживање представљало је пионирски покушај да се укаже на то да ли је, и у којим случајевима оправдано да држава/државе предузму војну акцију против друге суверене државе ради заштите угроженог становништва на њеној територији. У закључцима се износи да уколико је група (или групе) људи угрожена актима насиља који су последица сукоба унутар државе, побуне, репресије или колапса државе, а држава у којој се ти злочини догађају није у стању или није вољна да делује превентивно или да, уколико се догоди насиље, заштити своје становништво, у том случају међународна заједница има моралну дужност да интервенише како би одвратила или зауставила чињење злочина.

У том контексту, важно је истаћи да један од показатеља колапса државе или значајнијег опадања њеног капацитета јесте управо грубо кршење људских права од стране саме те државе. Наведено се, у највећем броју случајева испољава као ускраћивање одређених политичких и социјалних права, с тим да може ескалирати и у нарушавања основних људских права – право на физички интегритет или право на живот. Такве активности не само што оспоравају легитимитет владе у очима њених грађана, већ истовремено представљају и сигнал да она злоупотребљава свој монопол на употребу силе и користи га против истих оних грађана којима треба да гарантује право на безбедност. Што је капацитет државе да обавља своје основне функције на нижем нивоу, то су више присутне повреде основних људских права на њеној сувереној територији. [7]

Током 2004. године, норма R2P је актуелизована захваљујући иницијативи тадашњег генералног секретара УН у оквиру Панела о претњама, изазовима и промени (*High-level Panel on Threats, Challenges and Change*), који је организован са циљем идентификовања основних претњи са којима се суочава међународна заједница у области мира и безбедности и да би се искристалисале нове идеје о политикама и институцијама које би омогућиле превентивно деловање или суочавања са тим изазовима. Годину дана касније, овај Панел је, децембра 2004. године, објавио закључке до којих је дошао у свом разматрању у извештају под називом „Безбеднији свет: наша подељена одговорност“. [8] Наведени извештај садржи процене изазова који отежавају успостављање безбеднијих односа међу државама, као и препоруке за колективно деловање у функцији њиховог ефикасног решавања. Између осталог, истиче се да је садржај одредаба Повеље УН недовољно јасан и прецизан када је реч о очувању људских живота у земљама у којима се врше масовни злочини против становништва, односно констатује се да Повеља УН, упркос томе што се залаже и афирмише поштовање основних људских права, не дефинише начине да се та права заштите у наведеним случајевима. Стога се у извештају закључује да се принцип немешања у унутрашње ствари суверених држава не може примењивати у ситуацијама када долази до геноцида, грубог кршења међународног хуманитарног права или етничког чишћења, али будући да се такви акти могу сматрати претњом по међународну безбедност, они треба да буду санкционисани од стране Савета безбедности УН. При томе, посебно је важно истаћи да одобравање војне интервенције од стране Савета безбедности УН представља последњу меру у случају геноцида и других масовних злочина, етничког чишћења или грубог кршења међународног хуманитарног права, уколико суверене владе нису у стању или не желе да их спрече. Имајући у виду такво исказано мишљење, већ тада је било јасно да се на тај начин повећава вероватноћа да будуће војне интервенције не буду коришћене само као последња мера. [9]

На Светском самиту Генералне скупштине УН, септембра 2005. године, усвојена је Декларација [10] која је поставила темељ за примену норме R2P. У њој се истиче да је свака држава одговорна не само да заштити своје становништво од геноцида, ратног злочина, етничког чишћења и злочина против човечности, већ и да такве злочине, укључујући и подстрекивање на њихово вршење, спровођењем одговарајућих мера, спречи. Државе чланице УН обавезале се да своје деловање ускладе са донетом одлуком, али и да пруже подршку УН да успостави одговарајуће капацитета за рано упозорење. Такође, у Декларацији се наводи да је међународна заједница, кроз деловање УН, одговорна за употребу дипломатских, хуманитарних и других мирних средстава, у складу са поглављима VI и VII Повеље УН (Глава VI односи се на мирно решавање спорова, а глава VII на деловање у случају претње миру, повреде мира и аката агресије) [11], како би помогла да се становништво заштити од геноцида, ратног злочина, етничког чишћења и злочина против човечности. У том контексту, државе су исказале спремност да, у случају да та ненасилна средства нису адекватна и органи државне власти евидентно не успевају да заштите своје становништво, уз одобрење Савета безбедности УН правовремено и одлучно предузму енергичније мере, укључујући колективну употребу силе, сходно поглављу VII Повеље УН, по принципу од случаја до случаја, а по потреби и у сарадњи са релевантним регионалним организацијама.

3. ОСНОВНЕ ОДРЕДНИЦЕ САДРЖАЈА НОРМЕ „ОДГОВОРНОСТ ЗА ЗАШТИТУ“

Генерална скупштина УН је, и након усвајања наведене Декларације, наставила да се бави разматрањем и прецизирањем одредница садржаја норме „одговорност за заштиту“. У складу с тим, јануара 2009. године објављен је извештај тадашњег Генералног секретара УН „Примена одговорности за заштиту“ [12], којим је обухваћено детаљније објашњење норме „одговорност за заштиту“, мере за њену операционализацију и субјекти надлежни за њено спровођење.

У том контексту, посебну пажњу заслужују три стуба нормe R2P који су дефинисани као: одговорност државе за заштиту; међународна помоћ и изградња капацитета; и правовремен и одлучан одговор ради спречавања и заустављања геноцида, етничког чишћења, ратних злочина и злочина против човечности.

Такође, кључни принципи на којима почива примена нормe R2P, јесу да државни суверенитет подразумева одговорност и да примарна одговорност за заштиту становништва припада држави. У ситуацијама када је становништво угрожено због унутрашњих сукоба, побуне, репресије или колапса државе и када та држава није вољна или није у стању да заустави или отклони такво стање, начело неинтервенције препушта место међународној одговорности за заштиту. Тада, како се у извештају истиче, обавеза реаговања међународне заједнице обухвата три фазе: одговорност за превенцију; одговорност за реаговање (при чему је војна интервенција крајња мера); и одговорност за реконструкцију по окончању војне интервенције (помоћ у опоравку, реконструкцији и помирењу).

Јасно је да је примарна и далеко најзначајнија димензија „одговорности за заштиту“ – превенција, као и да је предузимање војне интервенције вишеструко условљено и у већини случајева није оправдано. Уколико, пак, до ње ипак дође, неопходно је имати у виду да је сврха такве интервенције да заустави или спречи људску патњу. Нарочито је значајна чињеница да војна интервенција може имати оправдања искључиво само уколико су претходно исцрпљене све расположиве невојне опције за превенцију или мирно решавање кризе и када је валидном и објективном проценом са великом поузданошћу утврђено да друге мере не би биле успешне. Такође, обим, трајање и интензитет војне интервенције морају бити сведени на најмању могућу меру и неопходно је утврдити да постоје реалне шансе да последице војне интервенције неће бити теже од оних које би се догодиле у случају неинтервенција. Чињеница је да у реалним ситуацијама наведени предуслови или бар већина њих до данас нису испуњени ни у једном конкретном случају. Разлоге за то треба тражити у томе што су предуслови за предузимање хуманитарних војних интервенција недовољно јасно дефинисани и што не постоје прецизни индикатори на основу којих би се могло установити да ли су неопходни предуслови испуњени.

Усвајањем наведеног извештаја Генералног секретара УН, наравно, није окончана расправа о том питању, те је Генерална скупштина УН усвојила, септембра 2009. године, Резолуције 308, прву резолуцију о норми R2P [13], исказујући у њеном садржају намеру да настави са разматрањем ове нормe. У периоду који је уследио, релевантне резолуције које су доношење од стране Савета безбедности УН садржавале су и позивање на норму R2P.

4. НЕПРИНЦИПИЈЕНА ПРИМЕНА НОРМЕ „ОДГОВОРНОСТ ЗА ЗАШТИТУ“

Први случај у историји савремених међународних односа одобравања војне интервенције од стране Савета безбедности УН, ради заштите становништва, а без пристанка земље на коју се односи, у конкретном случају Либије, представља усвајање резолуција 1970 и 1973, 2011. године. Влада Либије осуђена је што је дозволила масовна кршења људских права над својим становништвом и нападе који могу достићи размере злочина против човечности и од ње је затражено да испуни своје обавезе у погледу поштовања међународног хуманитарног права, да предузме све неопходне мере да заштити цивиле и обезбеди несметано достављање хуманитарне помоћи. Резолуцијом је уведена зона забране лета изнад Либије, ембарго на испоруку оружја, а финансијска средства у иностранству су замрзнута.

Уследила је међународна војна интервенција на територији Либије, која је, несагласно циљевима због којих је покренута, за последицу имала значајно страдање цивилног становништва, условила погоршање ионако тешке укупне ситуације и евидентно није довела до стабилизација прилика у тој земљи, чиме су изнова отворене расправе о њеној сврсисходности и стварним циљевима држава учесница у тој војној интервенцији.

Упоредо с тим, све чешће и све гласније поставља се и питање непринципијелне и селективне примене нормe „одговорност за заштиту“, односно није јасно зашто међународна заједница ову норму у појединим случајевима примењује, а другим сличним случајевима – не. Неизоставно се, у вези с тим, намећу и већ поменуте дилеме о стварним намерама и циљевима ради којих се пројектују и предузимају хуманитарне војне интервенције, односно да ли је заправо реч о реализацији и одбрани геостратешких и економских интереса појединих моћних и утицајних држава, којима настоје да остваре реконфигурацију читаве архитектуре блискоисточних односа и арапских режима минулих деценија, а не о на хуманитарним разлозима утемељеној заштити становништва у кризама погођеним државама.

Илустративан пример за наведени коментар јесте ситуација у Сирији. Рат у Сирији представља евидентан случај у којем међународна заједница није испунила своју одговорност да заштити становништво, с обзиром на то да је, почев од 2011. године, када су почеле демонстрације и немири у тој земљи са захтевом за смену постојећег режима, недужно становништво, укључујући жене и децу, подвргнуто најразличитијим мучењима, присилном расељавању, отмицама, незаконитом лишавању слободе и бруталном убијању. Иако су бројне стране укључене у сукобе, примарна одговорност за почињене злочине над становништвом приписује се актуелним властима и снагама владајућег режима у Сирији.

Ако се сагледа аналогија са ситуацијом у Либији, остаје нејасно зашто се међународна заједница оглушила на потребу да се позове на обавезу спровођења норме R2P. Истина је да у овом случају није постигнут консензус у УН о начину решавања настале ситуације, те стога ни одобрење Савета безбедности УН да се покрене хуманитарна војна интервенција под окриљем норме „одговорност за заштиту“. То питање додатно компликује Женевски мировни процес, који је, по свему судећи, више био посвећен заустављању нуклеарног програма Ирана, него окончању сукоба у Сирији. [14]

Неповерење које постоји између кључних држава међународне заједнице, заједно са недовољно јасно дефинисаним перспективама за стабилизацију и реконструкцију стања по окончању евентуалне интервенције у Сирији, свакако је допринело немогућности постизања сагласности и спречило предузимање колективне акције за решавање ове хуманитарне кризе. За примену „одговорности за заштиту“, постојање политичке воље представља најважнији фактор који опредељује утиче на доношење одлуке за покретање хуманитарне војне интервенције.

5. ЗАКЉУЧАК

Предузимања војне интервенције ради заштите становништва у сувереним државама у случајевима када се процени да постоје велике повреде људских права, представља, са правног, моралног, оперативног и политичког аспеката, једну од веома сложених дилема у савременим међународним односима, првенствено зато што се то питање различито тумачи и политички инструментализује.

Груба кршења међународног хуманитарног права од стране влада појединих држава или недржавних актера, условила су потребу да се у многим случајевима заштити становништво на територијама суверених држава од геноцида, ратног злочина, етничког чишћења и злочина против човечности. Неспорно је да одговорност за заштиту људских права на територијама суверених држава припада владама тих држава, што се увођењем норме R2P додатно наглашава.

Савремена пракса међународних односа потврђује у већини примера да војне интервенције нису решење читавог низа проблема, почев од развоја држава до превенције сукоба. Потребно је учинити низ континуираних међународних напора за непристрасан и деполитизован, критеријумски јединствен приступ за спровођење ефикасног надзора над праксом тзв. доброг управљања, као и пружању искрене подршку угроженим народима и државама, кроз мере за смањење социјалних, политичких и економских проблема. То се посебно односи на институционалну, административну и техничку помоћ владама неразвијених држава и држава у транзицији.

Велику улогу у координацији сарадње држава са међународним финансијским институцијама, регионалним организацијама и асоцијацијама у функцији превенције уочених недостатака у управљању, као и постконфликтној реконструкцији, пре свега припада Уједињеним нацијама. За то не постоји у довољној мери исказана политичка воља, па и политичко разумевање кључних актера међународних односа, због различитости и често супротстављености стратешких интереса.

Принцип немешања у унутрашње ствари суверених држава не може примењивати у ситуацијама када долази до геноцида, грубог кршења међународног хуманитарног права или етничког чишћења, али будући да се такви акти могу сматрати претњом по међународну безбедност, они треба да буду санкционисани од стране Савета безбедности УН.

На Светском самиту Генералне скупштине УН, септембра 2005. године, усвојена је Декларација која је поставила темељ за примену норме R2P. У њој се истиче да је свака држава одговорна не само да заштити своје становништво од геноцида, ратног злочина, етничког чишћења и злочина против човечности, већ и да такве злочине, укључујући и подстрекивање на њихово вршење, спровођењем одговарајућих мера, спречи. Државе чланице УН обавезале се да своје деловање ускладе са донетом одлуком, али и да пруже подршку УН да успостави одговарајуће капацитета за рано упозорење. Такође, у Декларацији се наводи да је међународна заједница, кроз деловање УН, одговорна за употребу дипломатских, хуманитарних и других

Twelfth International Scientific Conference
KNOWLEDGE WITHOUT BORDERS
31.3-2.4.2017, Vrnjacka Banja, Serbia

мирних средстава, у складу са поглављима VI и VII Повеље УН, како би помогла да се становништво заштити од геноцида, ратног злочина, етничког чишћења и злочина против човечности.

У том контексту, посебну пажњу заслужују три стуба норме R2P који су дефинисани као: *одговорност државе за заштиту; међународна помоћ и изградња капацитета; и правовремен и одлучан одговор ради спречавања и заустављања геноцида, етничког чишћења, ратних злочина и злочина против човечности.*

Примарна и далеко најзначајнија димензија „одговорности за заштиту“ јесте превенција, јер пракса потврђује да се тој фази не поклања довољно пажње. Када дође до војне интервенције обично су већ настале неповратне последице а и сама интервенција наноси огромне материјалне последице, разарања и социјалне проблеме. У многим државама под спољним утицајем развијане су унутрашње противречности, мржња, етнички и верски конфликти који су прерастали у унутрашње сукобе и грађанске ратове. У саме те оружане сукобе и грађанске ратове непосредно се мешају управо велике силе, због својих интереса. Након настанка оружаног сукоба и ратова, те исте државе се покушавају наметнути пред међународном јавношћу као „спасиоци“, често заговарајући примену норме R2P. У последње две деценије већином је примена те норме или покушај доношења резолуције у СБ УН био политички мотивисан. И када није постигнута сагласност у УН, предузимане су унилатералне војне интервенције са огромним последицама. У суштини то су биле класичне агресије, које са собом не носе правична и праведна решења за сукобљене стране. Скоро по правилу, те државе су дугорочно учињене нестабилним у форми активних или замрзнутих конфликата, попут Ирака, Авганистана, Египта, Либана, Сирије, Туниса, Либије, Босне и Херцеговине, Србије, Македоније итд.

На примеру Либије јасно се види шта је такозвана међународна заједница урадила да се позове на обавезу спровођења норме R2P. Истина је да у овом случају није постигнут консензус у УН о начину решавања настале ситуације, те стога ни одобрење Савета безбедности УН да се покрене хуманитарна војна интервенција под окриљем норме „одговорност за заштиту“. Последице су видљиве. Разбијена је једна традиционална, социјално уређена и безбедна држава. Настала је перманентна криза у форми грађанског рата, чији се исход не зна, а народ је гурнут у тешку беду и покренуте су огромне колоне миграната. То је израз лицемерја и себичности најразвијенијих држава света данас.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Thucydides (1910) *The Peloponnesian War*, J. M. Dent, London; E. P. Dutton, New York, <http://data.perseus.org/citations/urn:cts:greekLit:tlg0003.tlg001.perseus-eng3:5.89.1>.
- [2] Andrew Mason and Nick Wheeler, "Realist Objections to Humanitarian Intervention," in *The Ethical Dimensions of Global Change*, ed. Barry Holden (Houndmills: Macmillan, 1996), p. 95.
- [3] Martha Finnemore, *The Purpose of Intervention: Changing Beliefs About the Use of Force* (Ithaca, N.Y.: Cornell University Press, 2003), p. 53.
- [4] R. J. Vincent qtd. in Nicholas J. Wheeler, "Humanitarian Intervention and World Politics," in *The Globalization of World Politics: An Introduction to International Relations*, ed. John Baylis and Steve Smith (Oxford: Oxford University Press, 1997), p. 394.
- [5] *The Responsibility to Protect* - Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty, Ottawa, IDRC, 2001, www.iciss.ca/pdf/Commission-Report.pdf.
- [6] Hande S. Ogutcu, *Repertoires of Oppression: Manipulating Nationalistic Sentiments in Dangers of Diminishing State Capacity*, Department of Political Science, Binghamton University, Draft Paper prepared for *Nationalism and Human Rights Conference* by The Human Rights Research Committee of the International Political Science Association (IPSA) and Bilgi University Human Rights law research center, June 27-29, 2008, Istanbul.
- [7] *A more secure world: Our shared responsibility*, Report of the Secretary-General's High-level Panel on Threats, Challenges and Change, www.un.org/secureworld/report2.pdf.
- [8] Hodge, C. C., "Casual war: NATO's intervention in Kosovo", *Ethics and International Affairs*, vol. 14 (2000), pp. 23-54.
- [10] A/RES/60/1, Resolution adopted by the General Assembly, 2005 World Summit Outcome, 24. October 2005, para. 138 and 139, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/487/60/PDF/N0548760.pdf?OpenElement>.
- [11] Charter of the United Nations, Chapter VI and VII, <http://www.icj-cij.org/icjwww/ibasicdocuments/ibasictext/ibasicunchart.htm>.
- [12] A/63/677, *Implementing the Responsibility to Protect*, Report of the Secretary-General, [http://responsibilitytoprotect/SGRtoPEng%20\(4\).pdf](http://responsibilitytoprotect/SGRtoPEng%20(4).pdf).
- [13] A/RES/63/308, Resolution adopted by the General Assembly: *The Responsibility to Protect*, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N09/513/38/PDF/N0951338.pdf?OpenElement>.
- [14] *Into the Eleventh Hour: R2P, Syria and Humanitarianism in Crisis*, E-International Relations (Bristol, UK), January 2014.